

1. Món quà của EU

Từ 14 đến 20.5 vừa qua, hội nghị Liên hiệp quốc lần thứ ba về các nước kém phát triển nhất (LDC III) đã diễn ra tại Brussels với sự bảo trợ của "nước chủ nhà" là khối EU. Hội nghị diễn ra trong bối cảnh "chủ nhà" EU vừa "thết đãi" các nước LDC một "món quà" mà Chủ tịch Ủy ban châu Âu Romano Prodi mô tả như sau: "Cộng đồng châu Âu mới đây đã đưa ra quyết định triệt để là cho phép hàng hóa của LDC được nhập vào châu Âu không phải chịu thuế khóa và định mức quota. Điều đó có nghĩa là các nước nghèo nhất sẽ sớm được quyền tự do được bước vào thị trường xuất khẩu chủ yếu của các nước này".

Đến đây có thể hiểu tại sao, ngay từ tháng 10 năm ngoái, Senegal đã nhất định xin được gia nhập danh sách các LDC và yêu cầu này đã được chấp thuận. Đây là một "món quà" hầu như vô giá vì lẽ đồng nghĩa với

chiến chống các bệnh này. Chúng tôi phải tăng cường các cố gắng nghiên cứu. Nhưng, các dược phẩm này phải được bán với giá phải chăng. Ủy ban châu Âu đã yêu cầu thiết lập một cơ chế ấn định giá cho các dược phẩm này". Nói cách khác, Ủy ban châu Âu đã rút ra được bài học từ việc Nam Phi tự ý bỏ qua những qui định về bản quyền sáng chế đối với các thuốc chữa bệnh AIDS bào chế từ những công thức có sẵn (génériques) và việc các hãng dược phẩm lớn nhất thế giới phải bài nại thôi không kiện Nam Phi.

2. Giúp đỡ các nước kém phát triển nhất, nghĩa vụ đạo đức của các nước phát triển?

Trong diễn văn của mình, TT Pháp Jacques Chirac nhấn mạnh rằng "Nghĩa vụ dùm bọc là một mệnh lệnh chính trị và đạo đức của thời đại" khi mà "trên thế giới, một tỷ người sống lây lất, không hy vọng sẽ

đã cam kết dành 0,20% GDP cho các nước LDC. Nay chúng ta vẫn còn lâu mới đạt được các cam kết đó. Ngoài trừ các nước Bắc Âu và Hà Lan, các nước OCDE (tức các nước công nghiệp) đều đã giảm gần phân nửa số ngân khoản viện trợ của mình trong vòng 10 năm qua".

Đối với giám đốc Cơ quan viện trợ Mỹ (USAID) Andrew Natsios, chậm phát triển là một hiểm họa không chỉ kinh tế: "Những gì phải mất nhiều thế hệ để xây dựng được lại có thể bị phá hủy đi chỉ trong một khoảng khắc do những cuộc xung đột nội bộ, như chúng ta đã thấy lặp đi lặp lại ở một số nước như Congo, Sudan, Angola, Indoneisa, Afghanistan, Bosnia và Kosovo...Chỉ cần liếc nhanh danh sách các LDC cũng có thể thấy rằng hơn 25% số các nước này đang ở trong hoặc có khả năng là một tình huống xung đột. Bản danh sách này còn cho thấy rằng lắm khi nghèo khó không phải là hậu quả mà là nguyên nhân của những cuộc xung đột kéo dài vô tận". Chính vì thế mà theo ông giám đốc USAID, "tổng cộng các nỗ lực gìn giữ hòa bình và viện trợ nhân đạo của NATO riêng cho Bosnia đã lên đến 53 tỷ USD, trong khi tổng số tài nguyên mà Mỹ giúp đỡ các nước đang phát triển và qua các tổ chức đa phương trong năm 1999 mới chỉ là hơn 50 tỷ USD".

Thế cho nên, việc các nước giàu giúp đỡ các nước chậm phát triển không chỉ vì lý do đạo đức mà vì những lợi ích an ninh kiểu "chén kiểu" sợ vạ lây với "chén đá".

Chính vì thế mà TTK LIHQ Kofi Annan đã phải nhắc nhở "Các nước giàu có lợi lộc nhiều khi mở cửa thị trường cho các sản phẩm đến từ các nước LDC. Người tiêu dùng các nước giàu sẽ có những chọn lựa hàng hóa rộng rãi hơn với những giá cả hạ hơn nữa, các xi nghiệp của các nước này sẽ gặp thuận lợi hơn từ một sự cạnh tranh mạnh mẽ hơn".

3. Châu Phi, tâm điểm của nghèo khó và của những giúp đỡ

Do lẽ 34 trong số 49 nước LDC nằm trong châu Phi, châu lục này "tự nhiên" trở thành tâm điểm của sự nghèo khó đồng thời cũng là "vùng đất tranh giành" của các cường quốc trong thế kỷ 21 này. Các nước châu Âu có xóa nợ, viện trợ cho châu Phi đã là chuyện đã đành rồi. Nay đến lượt Mỹ và một số nước châu Á. Có thể điểm qua một số diễn văn đề kiêu nhận điều này. Mỹ đã dành cả một đạo luật mang tên "The Africa Growth and Opportunity Act" (đạo luật về tăng trưởng và cơ hội tại châu Phi) theo đó "cung cấp cho các nước châu Phi sự mở cửa rộng rãi nhất vào thị trường Mỹ cho dù có ký hiệp định tự do thương mại với Mỹ hay chưa

HỘI NGHỊ LIÊN HIỆP QUỐC LẦN THỨ BA VỀ CÁC NƯỚC KÉM PHÁT TRIỂN NHẤT

DANH ĐỨC

một hiệp định thương mại với những điều khoản song phương (theo đó hai bên cùng bị ràng buộc cùng mở cửa thị trường) nay bỗng đứng trở thành "đơn phương" (chỉ buộc các nước EU mở cửa thị trường). "Món quà" mà EU dành cho các nước LDC không chỉ có thế. Chủ tịch Ủy ban châu Âu, trong buổi khai mạc, còn long trọng loan báo thêm: "Mỗi năm ngoái, chúng tôi đã loan báo hủy bỏ một số nợ lên đến 1 tỷ euro cho các nước LDC. Nay chúng tôi còn đi xa hơn thế. Đề ghi dấu hội nghị này, hôm nay đây EU đã quyết định thôi không truy- tất cả các khoản nợ mà các LDC còn phải gánh chịu trong khuôn khổ các khoản nợ theo tinh thần các công ước Lomé (công ước EU - châu Phi)". Sự hào phóng của EU cho các nước LDC không dừng lại ở đó, chủ tịch EU Romano Prodi tuyên bố tiếp "Ủy ban đã triển khai một chương trình hành động ngũ niên đầy tham vọng là chống lại các bệnh truyền nhiễm như AIDS, lao và sốt rét. Ngay hôm nay, các nước thành viên EU đã thông qua chương trình này. Các dược phẩm mới và vắc xin mới chính là những vũ khí không thể thiếu được trong cuộc

vượt qua ngưỡng nghèo khó, hai tỷ người tức 1/3 nhân loại, sống với không đầy 2 euro một ngày".

Phải chăng giúp đỡ các nước nghèo chỉ là nghĩa vụ đạo đức của các nước giàu mà thôi? Nhà đạo đức học La Rochefoucauld đã từng viết rằng "bác ái chính là vì bản thân mình trước". Ông Chirac đã không giấu diếm điều đó khi giải thích từ gốc độ một nước phát triển: "Tình hình các nước LDC không phải là "vô thưởng vô phạt" đối với thế giới. Dầu cho các nước này không có được bao vị trí trong thương trường quốc tế, nhưng quá trình tiến hóa của các nước này tác động đến chúng ta. Các cuộc xung đột vũ trang đều được kèm theo bởi những vụ mua bán bất hợp pháp. Nghèo khó và bất an ninh kích thích sự sản xuất ma túy, sự lan tỏa tội ác có tổ chức, sự thành hình các đường dây nhập cư trái phép...Giúp các nước LDC chính là tham gia quản lý những tài sản quý giá chung của thế giới như là hòa bình, thịnh vượng..." Những bài diễn văn thật mỹ miều trong khi thực tế lại không được như thế, Chính ông Chirac đã thú nhận chung cho các nước phát triển: "Năm 1990, chúng ta

(xem: Fact Sheet "The Africa Growth and Opportunity Act", U.S. Department of State, Bureau of International Organization Affairs). Về phần mình "Nhật Bản cũng quan tâm sâu sắc đến tầm quan trọng của vấn đề hỗ trợ phát triển tại châu Phi, nơi có đến 34 trong số 49 nước LDC. Nhật Bản đã đăng cai hội nghị quốc tế về phát triển châu Phi, gọi là TICAD, vào các năm 1993 và 1998. Nhật Bản đang chuẩn bị một hội nghị cấp bộ trưởng với châu Phi vào tháng 12 năm nay... (xem diễn văn của trưởng đoàn Nhật Bản Shigeo Uetake). Cũng thế, Trung Quốc cũng quan tâm cách riêng đến châu Phi: "Trung Quốc là một nước đang phát triển, GDP đầu người chỉ khoảng 800 USD, lại có 30 triệu dân sống dưới ngưỡng nghèo khổ. Pháp triển kinh tế còn gặp ghềnh lăm. Mặc cho những khó khăn đó, Trung Quốc vẫn đã cố hỗ trợ kinh tế kỹ thuật cho các nước đang phát triển khác, trong khuôn khổ hợp tác Nam - Nam. Trong hội nghị cấp bộ trưởng "Diễn đàn hợp tác Trung Quốc - châu Phi" Bắc Kinh năm 2000, chính phủ Trung Quốc tuyên bố sẽ, trong thời gian hai năm, hủy nợ cho một số nước LDC vào khoảng 10 tỷ nhân dân tệ (xem diễn văn của trưởng đoàn Trung Quốc Sun Gaung Xiang).

Đây sẽ là một nguyên nhân khiến viện trợ của các chính phủ (ODA) cho các nước ngoài châu Phi giảm sút đồng thời cũng hứa hẹn một tương lai, chứ không phải là trước mắt, đầu tư nước ngoài sẽ đổ qua châu Phi. Ngay cả VN nay cũng đang quan tâm nhiều đến châu Phi không chỉ trong việc tìm thị trường cho hàng hóa của mình...

4. Việt Nam và các nước LDC

Một trong những chìa khóa giải quyết bài toán phát triển của các nước chậm phát triển là các quan hệ hợp tác không chỉ Bắc - Nam mà còn cả Nam - Nam. Về phương diện sau cùng này, hợp tác Nam - Nam, VN được đánh giá rất cao, trong vị thế cung cấp chuyển giao kỹ thuật. Bài viết của Roland Pierre Paringaux đăng trên *Le Monde Diplomatique* 3.2001 cho thấy điều đó. Sau đây là vài trích đoạn "Sự hiện diện của (các chuyên gia nông nghiệp) người Việt trong các làng mạc Sénégal là một biểu hiện mẫu mực cho hợp tác giữa các nước Nam, do FAO thiết lập trong khuôn khổ chương trình an ninh lương thực. Năm 1997, sau một thỏa hiệp ba bên giữa VN, Sénégal và FAO, 40 chuyên gia VN đã đến đây với mục tiêu chủ yếu đặt ra là tăng năng suất và sản lượng nông nghiệp. Không dừng lại ở đó, các chuyên gia VN đã chu trì nhiều dự án khác, chẳng có gì là dị thường cao siêu cả, nhưng lại cải thiện đời sống và tạo

điều kiện cho dân chúng địa phương tự cung tự cấp được lương thực. Các kết quả rất thuyết phục. Trong thung lũng Sénégal, sau một giai đoạn "kiểu mẫu" trong hai năm đầu, nhiều loại lúa gieo trồng ở VN đã được đưa vào thử nghiệm ở đây và các số liệu đã nói lên tất cả. Trong những thửa ruộng lúa nước "kiểu mẫu", năng suất tăng đến 70% trong hai năm 1997 - 1998, bình quân 7 tấn/ha. Nuôi ong, trồng rau củ... cũng thế. Liệu sau khi các chuyên gia người Việt ra đi, một mình người Sénégal sẽ tự tìm thấy năng lực và các phương tiện cần thiết để ổn cố lâu dài các hoạt động của mình?"

Do lẽ VN có những chỉ số phát triển khác về tài nguyên nhân lực (tỷ lệ người biết chữ cao, phúc lợi y tế...) lại là nước "đầu đàn" trong các dự án hợp tác Nam - Nam nên VN, tuy GDP/đầu người chưa đạt ngưỡng 800 USD, lại không nằm trong danh sách các nước LDC. Như đã nêu trên, hội nghị đã diễn ra trong bối cảnh các nước EU vừa bãi bỏ hàng rào quan thuế và quota đối với các LDC. Biện pháp tích cực này đối với các LDC lại khiến những nước đang phát triển không nằm trong danh sách này, như VN sẽ phải gặp khó khăn vì phải cạnh tranh trong thế còn bị "trói tay"

bởi hàng rào quota và thuế suất với các nước này. Làm thế nào giải quyết bài toán cạnh tranh với 49 nước LDC này?

Chính vì thế mà trưởng đoàn VN, bà Tôn Nữ Thị Ninh, đại sứ VN bên cạnh EU, đã đưa ra đề xuất: "VN hoan nghênh sáng kiến giảm nợ cho các nước nghèo nhất đồng thời nhấn mạnh đến nhu cầu giảm nợ cho một số đông các nước khác cũng mang công nợ - hợp tác kinh tế và thương mại giữa các nước kém phát triển nhất cần được mở rộng hơn nữa". Đoàn VN cũng đã đưa ra một số ý kiến đề xuất chung cho các nước đang phát triển như: phải lưu ý đến những quyền lợi chính đáng của các nước kém phát triển, đặc biệt là các lĩnh vực nông nghiệp, may mặc và vải sợi... trong khuôn khổ các vòng đàm phán sắp tới của WTO... các nước không phải thành viên WTO, mà phần lớn là các nước kém phát triển nhất, phải được gia nhập tổ chức này một cách dễ dàng hơn, các nước viện trợ nhất thiết phải gia tăng ngân khoản viện trợ phát triển của mình lên đến mức 0,7% GNP như đã cam kết, hoặc ít nhất cũng phải ngưng cắt giảm viện trợ" ■

Nước kém phát triển là gì?

Cứ ba năm một lần, Hội đồng kinh tế - xã hội LHQ lại xét lại danh sách các nước kém phát triển nhất (Least Developed Countries, LDC). Các thông số xác định một quốc gia là kém phát triển nhất là: 1/ thu nhập thấp, tính theo GDP phải là 900 USD/người, tối thiểu cũng là 800 USD/đầu người; 2/ thiếu tài nguyên nhân lực, tính trên cơ sở các chỉ số như tỷ lệ sinh tồn khi sinh, số lượng calory/đầu người, tỷ lệ theo học tiểu học và trung học cùng tỷ lệ biết đọc viết nơi người lớn; 3/ nền kinh tế thiếu đa dạng, tính trên cơ sở các chỉ số như tỷ trọng công nghiệp chế biến trong GDP, tỷ lệ nhân lực công nghiệp trong tổng số nhân lực toàn quốc, mức tiêu thụ năng lượng và tỷ lệ xuất khẩu. Một nước có thể lọt vào danh sách này nếu không đạt mức ở cả ba thông số đó, nhưng cũng có thể được đưa ra khỏi danh sách này nếu như đạt được hai trong ba thông số nêu trên. Chính do đạt được hai trong ba thông số trên, mà một số nước trong đó có VN, tuy GDP/đầu người chỉ khoảng phân nửa thông số thứ nhất về thu nhập, nhưng lại nằm ngoài danh sách. Thế nhưng, từ đầu năm 2001, Sénégal trở lại danh sách này, theo ý nguyện của chính phủ nước này, do đó tổng số các LCD hiện là 49 nước gồm: Afghanistan, Angola, Bangladesh, Benin, Bhutan, Burkina, Faso, Burundi, Cambodia, Cape Verde, CH Trung Phi, Chad, Comoros, CHDC Congo, Equatorial, Guinea, Eritrea, Ethiopia, Gambia, Guinea, Guinea, Bissan, Haiti, Kiribati, CHDCND Lào, Liberia, Madagascar, Malawi, Maldives, Mali, Mauritania, Mozambique, Myanmar, Nepal, Niger, Rwanda, Samoa, Sao Tome and Principe, Sénégal, Sierra Leone, Solomon Islands, Somalia, Sudan, Togo, Tuvalu, Uganda, CH thống nhất Tanzania, Vanuatu, Yemen (nguồn: LHQ). Căn cứ danh sách này, Đông Nam Á có ba nước còn trong danh sách này là Cambodia, Lào và Myanmar.

Hiện có xu hướng không chỉ căn cứ vào các tiêu chí trên để xếp hạng các nước LDC, mà còn dựa trên cơ sở tỷ lệ tăng trưởng, do lẽ đa số các nước LDC có nền kinh tế trì trệ, tỷ lệ tăng trưởng cực thấp, bình quân khoảng 0,9% trong những năm 90 (xem: diễn văn của TTK hội nghị LDC III Rubens Ricupero) ■